

FEKETE J. JÓZSEF

A Posztmodern Jézus, avagy a testkultusz a kortárs irodalomban

GABORJÁK ÁDÁM: MEGTALÁLT HELYED

Pluralica-FISZ
Budapest, 2013
240 oldal, 2400 Ft

”

Különös formátumú könyv, első pillantásra olyan nemszertem fajta. Nem lehet zsebbe tenni, a többi között a polcon is idétlenül mutat. Szinte tökéletes négyzet alakú, és elég vastkos. Viszont a könyvet tervező Lőrincz Gergely munkájának köszönhetően mégis szerethető ez a tömzsi könyvtest. Bátor grafikai megoldásai, átgondolt oldaltükreik, a lapokon elhelyezett illusztrációi, a kötet szerkezeti tagolása, tipográfiája, vizualitása egészében karakteressé és megkapóvá teszi a kötetet, formatervezői elképzelése a paratextusok, a címek, a grafikai elemként használt írásjelek, a szöveg mellett funkciót nyerő képi elemek erőteljesen nyomatékosítják a szövegek üdeségét, alaposágát, megfontoltságát, erősítik, illusztrálják, illetve az intermedialitás révén kitágítják asszociációs terüket. A szerző mintha csak saját kötetének megterveztségére utalna Kele Fodor Ákos *Textolátria* kötete kapcsán, miszerint „üdvözítő olyan (szépirodalmi) kötetel találkozni, ami tényleg könyvtestként gondol magára (van anyagisága, borítója, lehet színes és ezekkel mind lehet interpretációs játékot űzni stb.) s nem pusztán szöveggyűjteményként. Ezt mintha a magyar nyelvterületen a folyóiratok hamarabb felfedezték volna (pl. az *Árgus*, a *Műút*, a *Symposion*)...” (092) A maguk módján formabontó folyóiratok felsorolása kétségkívül nem teljes, pusztán utalásszerű. Nem állhatom meg viszont, hogy ne tegyem hozzá a felsoroláshoz az újvidéki *DNS* poszt-alfabetikus folyóirat nevét, amely radikális formai gyakorlatában ötvözi a vizuális és érzéki világ, meg a szellemi alkotás eredményeit, a jel, a kép, a szöveg fúzióját olyan testbe „csomagolva” viszi közönség elé, ami babilóniai agyagtáblát mintáz, de össze kell törni, hogy a tartalma elérhető legyen, vagy világító indukciós tekercsből kell kibontani, dobozból, vagy tollal kitöltött párnából kiemelni, a lapokat elfo-

gadni, megtapasztalván az újraillesztések mellett megképződő új jelentéseket. A folyóirat a telematikusan elvont sűrítésként egybe a szöveges, képi, vizuális és szignalista, egyéb információs felületek kombinatorikájának lehetőségeit. De hát miért ne lehetne az irodalom intellektuális, akár intermedialis kaland? Az irodalom régtől kiterjesztette igényét a szöveg tartalmi értelmezésén kívülre.

Ám vissza a könyvhöz: a fedőlapon a szerző neve és a kötet címe alatt ez áll: „nem regény”. Nem tudom, miért tartotta fontosnak ezt fölűtűntetni a szerző, de nekem tetszik az ötlet. Talán azért tette, mert az olvasónak regényt kellene várnia tőle? Vagy mert akkora kereslet mutatkozik a regényirodalom iránt, (a műfaj primátust élvez az irodalomban), hogy e tűntető elhatárolódás nélkül a boltban a gyanútlan olvasó fölkapná és hazarohanna vele, s csak odahaza döbbenne rá, amikor eljut a címlapig, hogy két esszé közé ágyazott kritikákat és tanulmányokat tartalmaz a könyv? Bármi is legyen indoka, ötletes, játékos, mintegy előre jelezve Gaborják Ádámától – a tudományos diskurzus és az asszociatív kontempláció mellett – nem idegen a humor sem.

A keretűl szolgáló „*Quo Vadis? Quo Vadis Fitness?*” című, *A test posztmodern panteonja* alcímű, valamint *A Bolondok tornyában* című esszék párbeszédben állnak egymással. Az első, egy Bécsben látott plakát köré épített esszéjében urbanisztikai, térpoétikai, szövegelméleti, retorikai, telematikai, vallástörténeti, művelődéstörténeti stb. kérdésköröket jár körbe a szerző, és jut el, miként a kötetet záró írásában is megerősíti, a fogyasztói társadalom testkultúrájának központi magváig, annak kulturális beágyazódásáig, irodalmi kivételéig, pl. Nemes Z. Márió költészetében (a záró esszé szövegében).

A szóban forgó plakát egy képpel, szöveggel, és e kettő egymást erősítő üzenetével fitnesszterembe csalogató, vagy inkább egyenesen oda irányító, oda utasító reklám, az emberi test karbantartásának közösségi elvárásáá növesztett normájára utaló felhívás. A szélesen burjánzó esszészövegben egyebek közt a következőkre mutat rá Gaborják: „A testtel és testelméletekkel foglalkozó teoretikusok szerint a fogyasztói kultúra a test szekularizációját hajtotta végre azzal, hogy a korábbiakkal ellentétben a test megszűnik a bűn eszköze lenni, kiszabadul a lélek börtönéből és egyre több lehetőséget kap a megmutakozásra. [...] A testnek ez a levétűkötése [...] nem jelenti a test csupaszságát. Ez csak egy újabb leplet takar, a testkarbantartás, a fitnesszideológia selymét, amely a közvetlenség illúziójával kecsegtet. A szexualitás és a testfelszabadulás heurisztikus hangja, a szekularizáció, az istenek alkonya már a múltba veszett (bár lehet, soha nem is volt jelen), s most új istenek jönnek. A test a posztmodern panteonja.” (013) Majd később egy váratlan, provokatív, az esszé tükrében elgondolkodtató kérdést vet fel: „A Fitness lenne tehát a Posztmodern Jézus, az emberiség Megváltója? Buddy Christ? Ez persze kérdésekhez vezet: vajon tényleg megvált-e bűneinktől, egyáltalán van-e olyan jó hozzánk, hogy megfeszüljön? Mi vagyunk-e olyan jók, hogy megfeszüljünk? De ki fogja egyáltalán megfeszíteni, s lesz-e vajon feltámadása? Régen azt mondták, minden út Rómába vezet, ma talán inkább a fitnesszterembe.” (015)

Gaborják Ádám kritikusként és tanulmány szerzőként is egyaránt figyel a testkultúrára, valamint a jelenkornak a testre vonatkozó elvárásának, ideológiájának a megképződésére és a szépirodalomban történő leképzésére, a testdominancia állandó fókuszpontként jelenik meg írásaiban, legyen szó kortárs kultúráról vagy irodalomról. Záró esszéjének végén mintha a kötet koncepcióját összegezné: „[a szerző] az őrület, a test, és az irodalom összefűggéseit szinte mániákusan keresve” járja útját az irodalmi alkotások közt. Ez a „járás” nem kritikus

közhely, a kötetben nagyon is meghatározó cselekvésre utal, a járás egyben a felfedezés eszköze, a kontempláció módszere, a panoramikus látás, a térben eligazodás igényére adott reakció, a képzettársítások kitáguló tere.

Kritikáiban is a széles látókör elvét érvényesíti. Egyetlen műről beszél ugyan minden szerző esetében, de mindig képbe hozza azok korábbi műveit is, sommás véleményét néhány mondatba foglalva megteremti a vizsgált szövegvilág hátterét, mintegy útjelzőket helyez el kritikája olvasatához. Bámulatos memóriával hív elő prózai szövegeket, verseket egy-egy gondolata alátámasztása vagy árnyalása érdekében, mintha valami keresőmotor működne emlékezetében. Viszont célra törő, nem szószátyár, nem terjengős, mondandója összefogott, amin belül mégis kibontakozik asszociatív adottsága. Elméleti megtalpaltsága és az olvasó megszólítására irányuló tehetsége külön érénye írásainak.

A kortárs irodalomban járatosak számára talán nem lesz érdektelen a kötetben kritikával érintett szerzők névsora: Sopotnik Zoltán, Grecsó Krisztián, Kőrösi Zoltán, Kukorelly Endre, Esze Dóra, Tóth Krisztina, Parti Nagy Lajos–Banga Ferenc, Kele Fodor Ákos, Nemes Z. Márió, Vida Gergely, Csehy Zoltán, Bán Zsófia, Bajtai András, Péterfy Gergely, Darvasi László. Ezeknek a szerzőknek a művei mind valami testelméleti fonalra lettek fölfűzve.

Nem meglepő hát, hogy Gaborják válogatott olvasmányjaiban felfedezi „a diétakultúra művelődéstörténeti gyökereit” is, és továbbra is izgalmas terepre vezet kritikájának olvasóját, röviden áttekinti a magyar gasztronómiai (szép)irodalmat.

Utaljunk vissza a DNS folyóirat gyakorlatára. A szerkesztők által preferált szöveg-kép fiziójának az igényes vizuális megjelenítésével szemben értelmezhetőként szögezi le a szerző, hogy „a kép száműzve lett a fogyasztói termékek és a populáris kultúra területére” (094–095), és ennek a megállapításának a tükrében tételezi, hogy: „A kortárs fiatal költészetet szemlélve meg kell állapítani, nyomokban még mindig kissé egyoldalúnak, néhol erőltetettnek tűnik. Egy kicsit mintha (ismét?) beleragadtunk volna a nyelvbe, bíbelődünk a szavakkal, a mondatokkal, próbálunk túlesni a posztmodern szövegirodalom becsavarodott gondolkodásán, visszaszerezni valamit a 'valóságból', a referencialitásból. Mintha elfeledkeztünk volna arról, hogy vizualitás és nyelv, kép és betű kéz a kézben járnak.” (094) Természetesen vannak kivételek, itt sorakoznak a könyvben a róluk szóló szövegek, amelyek a szigorú meglátásokat humoros csomagolásban *tálalják* (ha már irodalmi gasztronómiáról és azon belül gasztronómiai irodalomról szólunk). A kötetben tárgyalt egyik költő könyve kapcsán például így: „Kár, hogy a kortárs líra mai olvasottságát nézve egy ilyen kötet megjelenése leginkább az eldugult piszoárban való vitorlázáshoz hasonlít.” (103)

Külsejében „kockás” a könyv, tartalmában „szellős”, tartalmakra odafigyelő és tartalmak közt átkötő. Aki a kortárs irodalom medialitásával foglalkozik, vagy kedveli a közvetítő irodalom igényes műfaját, nyugodtan elviheti ezt a könyvet a boltból, még ha nem is mutat túl jól a könyvespolcon.